

Budžeta plānošana Latvijā – vai esošā pieeja ir efektīva

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Saturs

Galvenie secinājumi	3
Komandas darba nozīme budžeta izstrādes procesā	5
Budžeta izskatīšana un apstiprināšana Saeimā.....	5
Ministru kabineta loma budžeta izstrādē.....	7
Finanšu ministrijas loma budžeta izstrādē.....	9
Budžeta resoru loma budžeta izstrādē	12
Ilgtermiņa domāšanas deficīts	13
Būtiskākie ieteikumi.....	16

Galvenie secinājumi

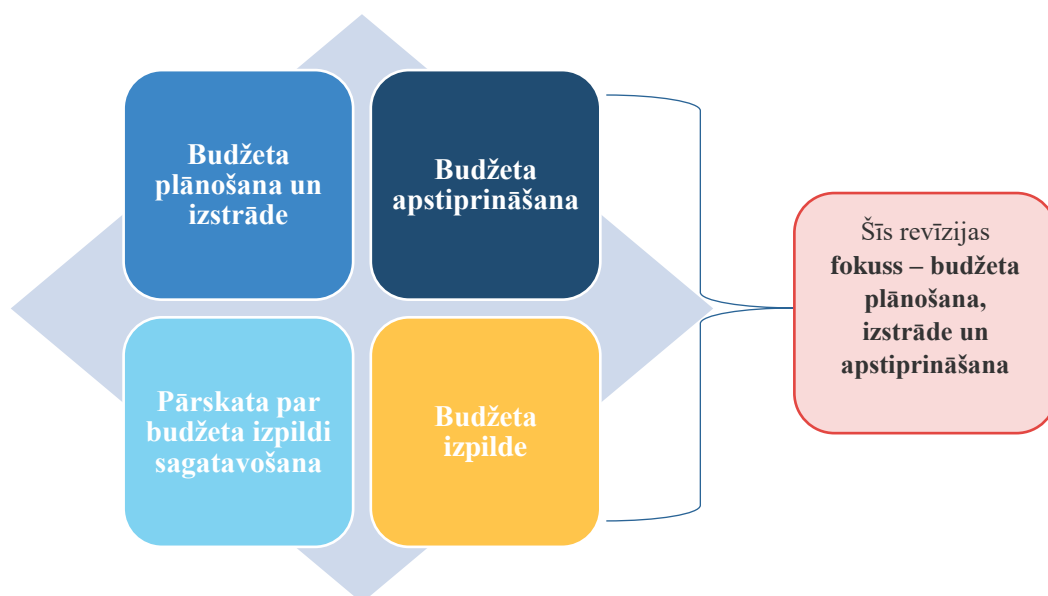
Par budžetu runāts daudz. Sadalot valsts “maciņa” saturu, ik gadu dzirdam, ka naudas tām vai citām vajadzībām pietrūkst. Un, ja tiktu piešķirti papildu līdzekļi, tad gan mēs visi būtu veseli, izglītoti, brauktu pa gludiem ceļiem un masveidīgi atgrieztos uz pastāvīgu dzīvi Latvijā. Paralēli dzirdam arī piesardzīgus aicinājumus – jāsak uzkrāt, jo krīzes, kā pierāda vēsture, atkārtojas.

Ieklausoties šajās diskusijās, kurās lielākais uzsvars ir uz līdzekļu nepietiekamību, rodas loģisks jautājums – vai tiešām viss ir atkarīgs no naudas daudzuma? Vai viss pārējais – likumu normas, iedibinātie procesi un atbildīgo rīcība – ir tik pareizs un nevainojams, ka varam droši apgalvot, ka budžeta plānošanā un ierobežoto līdzekļu sadalīšanā esam atraduši un piemērojam visefektīvāko pieeju?

Savās revīzijās vairākkārt esam secinājuši, ka budžets nekalpo kā līdzeklis valsts politikas realizācijai, t.i., valsts mērķi un valsts nauda “dzīvo katrs savu dzīvi”. Vēl vairāk – naudu neprotam arī lietderīgi tērēt.

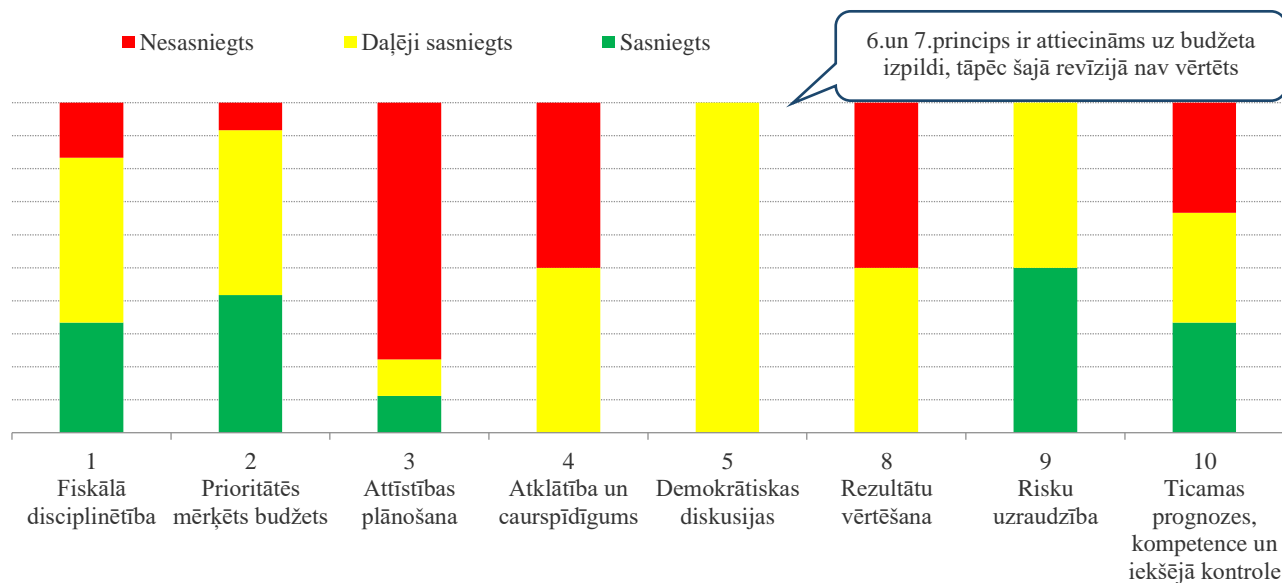
Ko vēl jaunu cerējam pateikt ar šo revīziju? Nolēmām uz budžeta jautājumu paskatīties strukturēti, fokusējoties uz to procesu izvērtējumu, kuru rezultātā apstiprināts likums par budžetu.

Budžeta izstrādes process ir nepārtraukts, tomēr varam to sadalīt nosacītos posmos:

Revīzijā, kuru veicot meklējām atbildi uz jautājumu: *Vai budžeta plānošana Latvijā ir efektīva?*, **par etalonu izvēlējamies OECD budžeta pārvaldības vadlīnijās noteiktos pamatprincipus**. Tādi ir pavisam 10, no kuriem 8 ir tieši attiecināmi uz budžeta plānošanu. Šāds vērtējums līdz šim nav veikts, tāpēc ir būtiski ieraudzīt, cik lielā mērā līdzināties vai tieši pretēji – nelīdzināties izvēlētajam etalonam.

Diemžēl nākas secināt, ka ar līdzināšanos etalonam mums neiet viegli. Lai gan ir vērojamas pozitīvas iezīmes un OECD budžeta pārvaldības vadlīnijās noteiktos pamatprincipus pakāpeniski tiek mēģināts īstenot, tomēr konstatētie trūkumi un fundamentālu problēmu nerisināšana būtiski kavē virzību uz efektīvu budžeta plānošanu. Šobrīd **nevienu no astoņiem revīzijā vērtētajiem pamatprincipiem pilnībā piemērot vēl neizdodas**:

Analizējot nepietiekamo progresu, nonācām pie diviem galvenajiem iemesliem:

- ❖ pirmkārt un galvenokārt – **nemākam strādāt komandā;**
- ❖ otrkārt – budžeta plānošanā **trūkst ilgtermiņa domāšanas**, pastāvot spēcīgai tendencei katru gadu plānot no jauna, neņemot vērā iepriekšējo gadu budžeta izpildes rezultātus, kā arī primāri fokusēties uz šodienas steidzamo vajadzību apmierināšanu, ilgtermiņa nākotnes vajadzības un mērķu sasniegšanu atstājot otrā plānā.

Komandas darba nozīme budžeta izstrādes procesā

Budžeta plānošana ir komandas darbs, kur katram dalībniekam ir savi uzdevumi un atbildība:

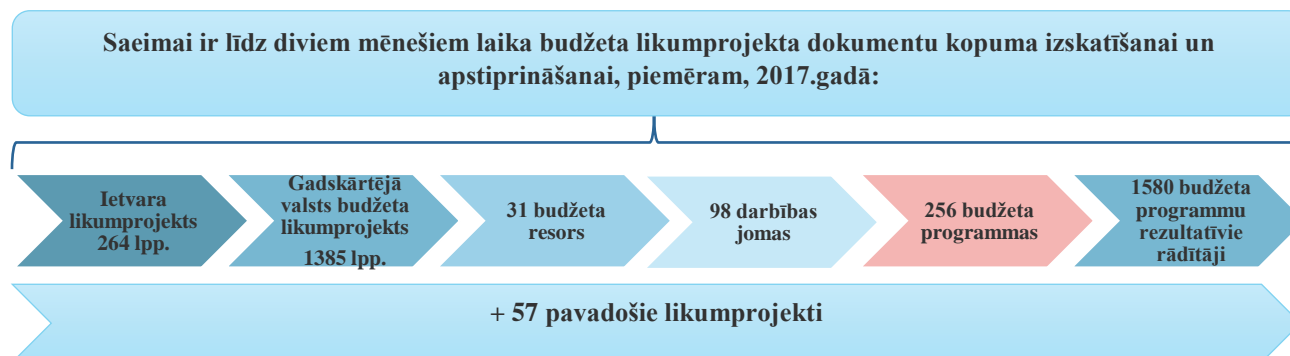
- ❖ Saeimai – pieprasīt kvalitatīvu informāciju lēmumu pieņemšanai un īstenot savas Satversmē noteiktās ekskluzīvās tiesības lemt par budžetu;
- ❖ Ministru kabinetam – izveidot skaidru un saprotamu sistēmu budžeta plānošanai un iesniegšanai Saeimā, kā arī gādāt par ilgtspējīga valsts budžeta izstrādāšanu, nodrošinot ilgtermiņā līdzsvaru starp valsts ekonomiskajām iespējām un visas sabiedrības labklājību;
- ❖ Finanšu ministrijai – izstrādājot budžeta likumprojektu, aprēķināt, no vienas puses – cik valsts pārvalde drīkst izlietot, lai neradītu riskus mūsu valsts finanšu ilgtspējai, un, no otras puses – apkopot, cik lieli valsts budžeta līdzekļi tai nepieciešami savu funkciju veikšanai, kā arī koordinēt un pārraudzīt budžeta plānošanas procesu kopumā;
- ❖ budžeta resoriem – godprātīgi ievērot normatīvajos aktos noteikto kārtību un prasības, tajā skaitā objektīvi novērtēt savu funkciju pildīšanai nepieciešamos resursus, rūpējoties par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem;

tomēr **mērķis ir kopīgs** – kvalitatīvi sagatavots un apstiprināts budžets, kas palīdz sasniegt valsts attīstības mērķus.

Budžeta izskatīšana un apstiprināšana Saeimā

Latvijas Republikas Satversmē ir noteikts, ka Saeimai pieder ekskluzīvas tiesības lemt par budžetu. Budžetu Saeimai iesniedz Ministru kabinets. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi Ministru kabineta pamatatlīdzību par budžeta izstrādi. Būtiski, ka budžets ir vienīgais likums, kura likumprojektu noraidot pirmajā vai otrajā lasījumā, uzskatāms, ka izteikta neuzticība Ministru kabinetam.

Revidentu ieskatā **Saeimai ir grūtības realizēt savas ekskluzīvās tiesības lemt par budžetu**, jo Ietvara un Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta **lielais informācijas apjoms, tā sadrumstalotība un nepilnīgums, kā arī ierobežotais laiks budžeta izskatīšanai** samazina Saeimas iespējas kvalitatīvi diskutēt par budžetu, tajā skaitā arī ar sabiedrību un nevalstiskajām organizācijām.

Turklāt Saeimā iesniegtajā budžeta likumprojekta dokumentu kopumā Finanšu ministrija neiekļauj būtisku lēmumu pieņemšanai nepieciešamu informāciju:

- ❖ kādi rezultāti kopumā ir sasniegti ar iepriekšējā gada budžetu, piemēram, **kas ir un kas tiks izdarīts, lai tuvinātos Nacionālajā attīstības plānā noteikto mērķu sasniegšanai** un attiecīgi – kā tas ir ietekmējis nākamo izstrādāto Ietvara un Gadskārtējā budžeta likuma projektu, lai noteiktajā termiņā nodrošinātu Nacionālajā attīstības plānā noteikto mērķu sasniegšanu. Budžeta paskaidrojumi šobrīd satur informāciju tikai par aktuālāko pieejamo politikas rezultatīvo rādītāju izpildi budžeta resoru darbības jomās, kā arī par darbības rezultātu izpildi darbības jomās un budžeta programmās;
- ❖ lai arī budžeta datu atklāšanai tiek izmantoti dažādi klasifikatori un informācija tiek atklāta dažādos veidos, **budžeta struktūra un budžeta izstrādes dokumenti neļauj skaidri un viennozīmīgi noteikt, kāds izdevumu apjoms faktiski nodrošina ministriju un centrālo valsts iestāžu funkciju izpildi nemainīgā līmenī un kāds ir attīstības izdevumu apjoms, ja to vērtē pēc būtības un saturiski**, nevis pēc piešķiršanas metodes. Tā kā valdībā notiek diskusijas tikai par papildu līdzekļu sadali prioritāriem pasākumiem, **valdība apstiprina budžeta resoru izdevumus bez informācijas par to, kādu konkrētu mērķu sasniegšanai un kādiem pasākumiem aptuveni 90% no valsts budžeta tiks izlietots**. Tikai iesniedzot budžeta likumprojektu izskatīšanai Saeimā, budžeta paskaidrojumu veidā tiek sagatavota informācija par budžeta izlietojuma mērķiem.

Saeima, ņemot vērā tās uzdevumus un atbildību budžeta plānošanā (pieprasīt informāciju lēmumu pieņemšanai), **ir iniciējusi arī jautājumu par publiskajām investīcijām**. Tomēr **Finanšu ministrijas trīs sagatavotie materiāli** (t.i., budžeta paskaidrojumi un divreiz sniegtā informācija Saeimas Publisko izdevumu un revīzijas komisijai), kur aplēstā kopsumma par publisko investīciju apjomu 2016.gadā variē no aptuveni 876 milj. *euro* līdz 2 127,7 milj. *euro* un aprēķinos mainīts publisko investīciju saturiskais tvērums, **neliecina par kvalitatīvu lēmumu pieņemšanai sagatavotu informāciju**.

Tā kā visi būtiskākie lēmumi saistībā ar līdzekļu sadali tiek pieņemti pirms budžeta likumprojekta iesniegšanas Saeimā, tad, lai Saeimas deputāti pašrocīgi varētu piešķirt līdzekļus atsevišķiem projektiem un pasākumiem, Finanšu ministrija likumprojektā paredz rezervi programmā “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”, ko Saeima līdz 2017.gada budžetam sadalīja, balsojot par visdažādākās nozīmības priekšlikumiem – gan sākot no 500 *euro* priekšlikumiem (piemēram, atsevišķu biedrību darbības nodrošināšanai, atsevišķu karoga mastu uzstādīšanai, dažu interaktīvo tāfeļu iegādei dažās izglītības iestādēs), gan finansējumu miljonu apmērā, piemēram, sporta būvēm. Revidenti uzskata, ka visu līdzekļu piešķiršanai būtu jānotiek pēc vienotiem, caurskatāmiem principiem, proti, vispirms kompleksi izvērtējot vajadzības un pēc tam plānojot nepieciešamo rīcību un izstrādājot budžeta pieprasījumus atbilstoši normatīvajos aktos jau noteiktajai kārtībai. Tomēr revīzijā konstatēts, ka, **izskatot Ietvara un Gadskārtējā budžeta likumprojektu Saeimā 2.lasījumā, papildu līdzekļu piešķiršana** (atbalstot deputātu priekšlikumus par līdzekļu piešķiršanu atsevišķiem pasākumiem) **pārkāpj budžeta sagatavošanas posmā pielietotos nozaru līdzekļu plānošanas un piešķiršanas principus un kārtību**, kā arī **nenotiek visaptverošas diskusijas, netiek izvērtētas alternatīvas izmaksas (iespējas izmaksas), lietderība un atbilstība budžeta prioritātēm un attīstības plānošanas dokumentos noteiktajiem mērķiem**. Šādā veidā 2015.–2017.gada budžetos kopā ir atbalstīta 65,94 milj. *euro* piešķiršana.

Jāuzsver, ka, **plānojot 2018.gada budžetu, Finanšu ministrijai izdevās ieviest būtiskus uzlabojumus, lai novērstu iepriekšējo gadu “deputātu kvotu” piešķiršanas prakses trūkumus**. Ministru prezidents

iepriekš informēja sabiedrību, ka atteiksies no “deputātu kvotām” Saeimā. Revidenti konstatēja, ka faktiski no “deputātu kvotām” pilnībā neatteicās, tās iekļāva budžetā agrākā budžeta plānošanas posmā, Ministru kabinetā apstiprinot prioritāros pasākumus. Mainītā kārtība, kad “deputātu kvotas” netiek piešķirtas iepriekšējo gadu ierastajā praksē, kopumā vērtējama pozitīvi, jo diskusijas par prioritātēm un lēmumu pieņemšana notiek savlaicīgāk un “tuvāk” finansējuma saņēmējam. Pamatojoties uz konstatēto, revidenti secina, ka ir jāuzlabo jaunās kārtības caurskatāmība, jo prioritāro pasākumu pieteikumi Ministru kabinetam nav publiski pieejami un diskusija par tiem finanšu ministra izveidotā darba grupā nav atklāta, pretēji deputātu priekšlikumiem, kas iesniegti Saeimā uz 2.lasījumu, un debatēm, kas ir publiski pieejami.

Ministru kabineta loma budžeta izstrādē

Ministru kabinets, “uz kura pleciem gulstas” galvenā atbildība par budžeta izstrādi, nosaka kārtību, kādā budžets tiek plānots, kā arī apstiprina noteiktus atskaites punktus budžeta izstrādes procesā, tai skaitā :

- ❖ apstiprina valsts makroekonomiskās attīstības scenāriju un budžeta ieņēmumu prognozes;
- ❖ apstiprina fiskālās telpas apmēru un izdevumiem pieejamo līdzekļu kopsummu;
- ❖ apstiprina budžeta resoru prioritāros pasākumus (attīstības izdevumus);
- ❖ lemj par budžeta resoru izdevumu optimizāciju, bāzes izdevumu pārskatīšanu, jauniem ieņēmumiem palielinošiem pasākumiem;
- ❖ pieņem Ietvara un Gadskārtējā budžeta likumprojektus un pilnvaro finanšu ministru iesniegt tos Saeimā.

Revīzijā konstatēts, ka **nozīmīgus budžeta lēmumus**, piemēram, par fiskālās telpas palielināšanu, izdevumu optimizāciju, ieņēmumus palielinošiem pasākumiem, attīstības izdevumu apjomu un sadalījumu, **faktiski pieņem koalīcijas darba grupa, kuras iesaiste budžeta izstrādes procesā normatīvajos aktos nav paredzēta**. Koalīcijas darba grupā diskusija notiek vairs ne tik daudz par budžeta resoru iesniegtajiem, bet gan par politisko partiju priekšlikumiem.

Likums par budžetu un finanšu vadību paredz, ka budžeta resori iesniedz priekšlikumus jaunajām politikas iniciatīvām, ja Finanšu ministrijas aprēķini liecina, ka tam būs pieejami līdzekļi jeb ir pozitīva fiskālā telpa. Prakse liecina, ka sākotnēji pēc Finanšu ministrijas aprēķiniem, **izstrādājot 2015.–2017.gada budžetus**, nevienā gadā brīdī, kad tiek uzsāktas diskusijas par prioritārajiem pasākumiem (augustā), **nav bijuši pieejami līdzekļi prioritāro pasākumu apstiprināšanai. Taču Ministru kabinets**, ņemot vērā koalīcijas darba grupas priekšlikumus, lemj par ieņēmumiem palielinošiem pasākumiem, palielinot nodokļu un nenodokļu ieņēmumus vai samazinot iepriekš plānotos izdevumus. 2015.–2017.gadā Ministru kabinets **ir lēmis par fiskālās telpas palielināšanu gadskārtējā budžetā no 130 līdz 250 milj. euro apmērā**. Iegūtās fiskālās telpas apmērā Ministru kabinets apstiprina prioritāros pasākumus (iepriekš sauktus par jaunajām politikas iniciatīvām).

Savukārt, vērtējot koalīcijas darba grupas ietekmi uz līdzekļu sadali prioritārajiem pasākumiem, konstatēts, ka 2014.–2016.gadā **koalīcijas darba grupa**, sagatavojot priekšlikumu Ministru kabinetam ar atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem, **papildus budžeta resoru priekšlikumiem iekļauj sarakstā koalīciju veidojošo partiju priekšlikumus, tādējādi neievērojot Ministru kabineta noteikumus Nr.867 paredzēto prioritāro pasākumu priekšlikumu iesniegšanas un izvērtēšanas procesu**. Pēc

revidentu aplēsēm laika posmā no 2014. līdz 2016.gadam **tādā veidā valsts budžetā ir iekļauti pasākumi par kopējo summu vismaz 775 milj. euro.**

Atbalstītie pasākumi	2015.gadam	2016.gadam	2017.gadam	2018.gadam	2019.gadam	Kopā
Ietvars 2015-2017	39 484 856	33 154 324	33 566 316			106 205 496
Ietvars 2016-2018		145 217 608	182 060 819	226 618 697		553 897 124
Ietvars 2017-2019			37 190 028	38 735 617	39 339 459	115 265 104
Pavisam:	39 484 856	178 371 932	252 817 163	265 354 314	39 339 459	775 367 724

2017.gadā ir mainīta prioritāro pasākumu vērtēšanas kārtība, un vairs **netiek veikta iesniegto priekšlikumu ranžēšana pēc punktiem**, bet tā vietā **finanšu ministrs nodrošina prioritāro pasākumu izvērtēšanas procesu**, organizējot darba grupas sanāksmes. **Jaunizveidotais prioritāro pasākumu izvērtēšanas process neuzlabo budžeta izstrādes procesa caurskatāmību**, jo Ministru kabinets turpina atbalstīt tādu pasākumu finansēšanu, par kuriem nav bijuši sagatavoti priekšlikumi, kā to paredz normatīvais akts. Tātad tiek piešķirts finansējums pasākumiem, kam nav izvērtēta atbilstība attīstības plānošanas dokumentiem, un budžeta izstrādes dokumentos nav izsekojams, pēc kādiem kritērijiem tie ir izvēlēti. Ietvara likuma 2018.–2020.gadam budžeta izstrādes dokumentos **nav izsekojams, pēc kādiem kritērijiem ir izvēlēti atbalstāmie pasākumi par kopējo summu 318 780 724 euro, kas ir 29% no kopējā prioritāro pasākumu finansējuma.** Valsts pārvalde ir organizēta vienotā hierarhiskā sistēmā, kurā neviena iestāde vai pārvaldes amatpersona nevar atrasties ārpus šīs sistēmas. Taču koalīcijas darba grupas izveides process, sastāvs un darbības kārtība nav skaidra un nav normatīvi regulēta, attiecīgi koalīcijas darba grupas locekļiem nav nosakāma atbildība par pieņemtajiem lēmumiem un sniegtajiem priekšlikumiem Ministru kabinetam, kas revīzijā apskatītajos gadījumos Ministru kabinetā parasti tiek apstiprināti bez iebildumiem.

Revidentu ieskatā **jebkuru lēmumu pieņemšana ārpus normatīvi iedibinātās budžeta izstrādes sistēmas grauj valsts budžeta kvalitāti un ir pretrunā ar atklātības un caurskatāmības principu**, un tas nemainīsies, kamēr šāda ārpus sistēmas lēmumu pieņemšana pastāvēs.

Revīzijā konstatējam arī vairākas jomas, kurās **trūkst pietiekami aktīvas un stingras Ministru kabineta un Ministru prezidenta rīcības**, lai varētu uzskatīt, ka budžeta izstrādes process ir labi pārvaldīts, piemēram:

- ❖ **uz rezultātu vērsta budžeta plānošana** – vēl arvien attīstības un budžeta plānošanas sistēmas pastāv katra pati par sevi un, tikai gatavojot gadskārtējā valsts budžeta paskaidrojumu, šīs sistēmas tiek formāli sasaistītas. Revīzijā secinājām, ka valdības deklarācija un valdības rīcības plāns netiek veidots un strukturēts tā, lai tas būtu kā rīcības plāns Saeimas dotā darba uzdevuma izpildei – Saeimas apstiprināto nacionālo attīstības mērķu sasniegšanai. Nacionālajiem vidēja termiņa attīstības mērķiem ir jābūt kā sākuma punktam valdības deklarācijas, valdības rīcības plāna izstrādei, budžeta plānošanai, un rezultātu informācijai jābūt daļai no budžeta procesa. Tam nepieciešams stingrs Ministru prezidenta atbalsts. Revidentu ieskatā sistēmisku un mērķtiecīgu darbu uz rezultātu vērsta budžeta plānošanas sistēmas izveidē kavē arī tas, ka nav skaidri norādīts, kurš ir galvenais procesa vadītājs attiecībā uz rezultātīvo rādītāju sistēmas pilnveidošanu – Finanšu ministrija, Pārresoru koordinācijas centrs vai Valsts kanceleja. Papildus vēlamies vērst uzmanību, ka būtisks priekšnosacījums veiksmīgai uz rezultātu vērstai budžeta plānošanai ir regulāras procesā iesaistīto darbinieku apmācības un pieredzes apmaiņa.

- ❖ **publisko investīciju projektu pārvaldīšana** – secinājām, ka Latvijā nepastāv lielo publisko investīciju projektu vadības sistēma, tai skaitā mērķtiecīga, sistēmiska publisko investīciju izdevumu plānošana, kas nodrošinātu, ka visupirms tiek piešķirti līdzekļi tiem projektiem, kas atbilst valsts attīstības prioritārajām vajadzībām, un laicīgi tiek apzināti visi turpmākie izdevumi, t.sk. iegūto aktīvu uzturēšanai. Turklāt Latvijā nav izstrādāts politikas plānošanas dokuments par publisko investīciju “plānu B”, kura mērķis būtu paredzēt, kā valsts patstāvīgi spēs finansēt publiskās investīcijas arī situācijā, kad Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļi mazināsies vai apsīks. Ņemot vērā jautājuma nozīmību, īpaši svarīgi ir nodrošināt arī efektīvu un koordinētu atbildīgo pušu darbību gan attiecībā uz lielo publisko investīciju projektu apzināšanu, gan attiecībā uz uzskaiti, gan arī attiecībā uz pārvaldību un nākotnes tendenču prognozēšanu;
- ❖ **budžeta izdevumu pārskatīšana** – nav pieļaujama pavirša Ministru kabineta attieksme pret valsts budžeta bāzes izdevumu pārskatīšanu un tās rezultātu ignorēšana, kā tas ir noticis, pārskatot 2018.gada un 2019.gada valsts budžeta izdevumus, kad, neskatoties uz Finanšu ministrijas ierosinājumu ministrijām iekšēji pieejamos resursus izmantot efektīvāk, Ministru kabinets šādu viedokli neatbalsta. Tāpēc pastāv risks, ka ministrijas un centrālās valsts iestādes, piemēram, 2018.gada budžetā 30,2 milj. *euro* izlietos aktualitāti zaudējušu jauno politikas iniciatīvu finansēšanai vai turpinās iepriekšējos gados jaunajām politikas iniciatīvām piešķirto finansējumu izlietot neatbilstoši apstiprinātajam mērķim. Ņemot vērā budžeta veidošanas procesu, kas ikgadēji palielina budžeta resoru bāzes izdevumus, ir ļoti svarīgi ieviest metodisku izdevumu pārskatīšanas procesu, kas ļautu padarīt izdevumus efektīvākus un mazinātu spiedienu uz budžeta deficītu.

Atzinīgi vērtējam Ministru prezidenta publiski pausto viedokli, ka valdībai jādarbojas kā komandai, un viņš kā valdības vadītājs sagaida uz rezultātu vērstu komandas darbu. Tomēr šo viedokli iedzīvināt traucē fakts, ka **būtiski lēmumi tiek pieņemti ārpus normatīvi iedibinātās sistēmas**, t.i., ārpus valdības.

Finanšu ministrijas loma budžeta izstrādē

Revīzijā konstatējām, ka **Finanšu ministrija revidējamā periodā ir veikusi vairākus uzlabojumus budžeta izstrādes procesā**, piemēram, ir izveidota fiskālās disciplīnas uzraudzības sistēma, vienkāršots budžeta pieprasījumu sagatavošanas un iesniegšanas process, ieviests interaktīvais budžets un politikas un resursu vadības kartes budžeta paskaidrojums, kā arī veikti uzlabojumi kārtībā, kā tiek piešķirti līdzekļi pasākumiem, kas tiek finansēti ar “deputātu kvotām”. Ļoti nozīmīgs rīks efektīvas valsts pārvaldes izveidošanai ir Finanšu ministrijas iedibinātais izdevumu pārskatīšanas process. Šim procesam ir nepieciešams stingrs politiskais atbalsts, jo tā ietvaros tiek analizēta ministriju budžeta izlietojuma efektivitāte, produktivitāte un ekonomiskums, pārskatīšanas skartās jomas tiek sakārtotas pēc būtības, tiek identificēta un novērsta ilgstoši neaktuālas vai dublējošas informācijas iesniegšana Finanšu ministrijā, tiek veicināta nulles budžeta principa piemērošana, tiek meklētas ministriju iestāžu struktūras efektivizēšanas iespējas un tiek pārskatīta iepriekš piešķirto prioritāro pasākumu aktualitāte, efektivitāte un finansējuma apguve. Paveiktais kopumā liecina, ka budžeta labas pārvaldības principu ieviešana uzlabojas.

Tomēr nākas arī secināt, ka virzība uz starptautiski atzītu labu budžeta pārvaldību ir samērā lēna, un tās tempu negatīvi ietekmē vairāki faktori.

Revīzijā konstatēts, ka Finanšu ministrijas priekšlikumi uzlabot budžeta vadību negūst atbalstu, jo **valda liels budžeta resoru un politiskais spiediens noturēt vai palielināt valsts budžeta izdevumu apjomu.** Tas vērojams visā budžeta izstrādes procesā, taču īpaši izteikti posmā, kad tiek piešķirti līdzekļi prioritārajiem pasākumiem. Ministriju un centrālo valsts iestāžu **priekšlikumi prioritārajiem pasākumiem daudzkārt pārsniedz budžeta iespējas.** Revidējamā periodā ministrijas un centrālās valsts iestādes iesniedz priekšlikumus par apjomu no 500 milj. *euro* līdz 1 365 milj. *euro* vienam gadam. **Bet pat situācijā, kad nav pieejami līdzekļi prioritāro pasākumu finansēšanai, Ministru kabinets rod iespēju finansēt daļu no ministriju priekšlikumiem.** Piemēram, izstrādājot 2016.gada budžetu, Ministru kabinetā netika akceptēta finansējuma piešķiršana jaunajām politikas iniciatīvām, tomēr **zem mainīta nosaukuma finansējums tika piešķirts tā saukto neatliekamo pasākumu īstenošanai 145 milj. *euro* apmērā 2016.gadam, 182 milj. *euro* apmērā 2017.gadam un 227 milj. *euro* apmērā 2018.gadam.** Jāatzīmē, ka tobrīd spēkā esošajā normatīvajā aktā nebija paredzēta neatliekamo pasākumu kā attīstības izdevumu finansēšana, kas pēc savas būtības ir tās pašas jaunās politikas iniciatīvas (t.sk. jaunās politikas iniciatīvas, kurām tiek vērtēta atbilstība attīstības plānošanas dokumentiem un administratīvās kapacitātes stiprināšanas pasākumi), tikai finansējums tiem ir piešķirts bez šo pasākumu iepriekšēja izvērtējuma.

Nenoliedzami ir nepieciešama arī pašas Finanšu ministrijas aktīva rīcība, lai turpinātu uzlabot valsts budžeta kvalitāti un veicinātu budžeta izstrādes procesa atbilstību labās prakses principiem. Revīzijā konstatējam šādus būtiskus trūkumus:

- ❖ **ne visos gadījumos tiek nodrošināta konsekventa pieeja bāzes izdevumu saskaņošanā pie līdzīgiem apstākļiem,** piemēram, Finanšu ministrijai ir atbalstīti izdevumi 86 775 *euro* apmērā, lai nodrošinātu grāmatvedības un personāla uzskaites sistēmas “CRVS Horizon” uzturēšanu, kuras izmaksas atklāta konkursa rezultātā atbilstoši tirgus cenām bija būtiski pieaugušas, taču nav atbalstīts Iekšlietu ministrijas priekšlikums piešķirt papildu finansējumu 54 524 *euro* apmērā aizturēto personu ēdināšanas nodrošināšanai atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām normām, kad šī pakalpojuma cenas Rīgas reģionā bija sadārdzinājušās;
- ❖ Ministru kabineta **noteikumi Nr.867 neparedz objektīvus bāzes elastības rīkus,** piemēram, inflācija/deflācija, izmaiņas atlīdzības izdevumos sakarā ar minimālās algas palielināšanu, tādēļ šādu izdevumu pieaugums tiek iekļauts budžetā kā attīstības izdevumi, kas neatbilst to ekonomiskajai būtībai. Revīzijā konstatētas situācijas, kad finansējums tiek piešķirts attīstības izdevumu ietvaros kā jaunā politikas iniciatīva vai neatliekamie pasākumi, lai kompensētu objektīvu izdevumu pieaugumu, piemēram, minimālās mēneša darba algas paaugstināšanai un mēneša darba algas skalu minimuma korekcijai, kam, sākot ar Ietvara likumu 2014.–2016.gadam, kopā ir apstiprināts finansējums 45 milj. *euro* apmērā;
- ❖ Ministru kabineta **noteikumos Nr.867 nav pietiekami skaidri aprakstīts process izmaiņu veikšanai ministriju un citu centrālo valsts iestāžu jau apstiprinātajos bāzes izdevumos,** piemēram, nav skaidrots, ko nozīmē tehniski precizējumi bāzes izdevumos. Turklāt, **nosakot sākotnējos bāzes izdevumus, budžeta resori līdzekļus atlīdzībai var pārdalīt tikai tad, ja ir ticis pieņemts atsevišķs Ministru kabineta lēmums. Savukārt augustā/septembrī, kad Ministru kabinets pilnvaro Finanšu ministriju sadarbībā ar budžetu resoriem veikt tehniskus precizējumus bāzes izdevumos, atlīdzības izdevumu palielināšanai vairs nav nepieciešams attiecīgs Ministru kabineta lēmums.** Revidentu ieskatā **tas liecina par nekonsekventu pieeju normatīvajā aktā noteikto ierobežojumu piemērošanā un rada nelietderīgu līdzekļu izlietošanas risku.** Piemēram, attiecībā uz Finanšu ministrijas resoru, nosakot maksimāli

- pieļaujamo izdevumu apjomu 2016.–2018.gadam, budžeta programmā 33.00.00 “Valsts ieņēmumu un muitas politikas nodrošināšana” 2017. un 2018.gadam, veicot tehniskos precizējumus, izdevumi precēm un pakalpojumiem samazināti par 500 tūkst. *euro*, kas pārdaļīti uz Finanšu ministrijas īstenoto budžeta programmu 97.00.00 “Nozaru vadība un politikas plānošana” atlīdzības izdevumiem, lai varētu nodrošināt atlīdzību 2016.gada līmenī;
- ❖ lai arī budžeta datu atklāšanai tiek izmantoti dažādi klasifikatori un informācija tiek atklāta dažādos veidos, **budžeta struktūra un budžeta izstrādes dokumenti neļauj skaidri un viennozīmīgi saprast, kāds izdevumu apjoms faktiski nodrošina ministriju un centrālo valsts iestāžu funkciju izpildi nemainīgā līmenī un kāds ir attīstības izdevumu apjoms, ja to vērtē saturiski un pēc būtības, nevis pēc piešķiršanas metodes.** Bāzes izdevumu apjoms katrai ministrijai un centrālajai valsts iestādei ir izveidojies vēsturiski vairāku gadu garumā, uzslāņojoties attīstības izdevumiem. Respektīvi – pasākumi, kas kārtējā gadā ir bijuši jauni un finansējums tiem apstiprināts kā budžeta attīstības izdevumu daļa, nākošā gadskārtējā budžeta izstrādes ciklā jau tiek uzskatīts par bāzes izdevumu daļu, piemēram, ja kārtējā gadā finansējums jaunas struktūrvienības izveidei tiek piešķirts kā attīstības izdevumi, tad turpmākajos gados šis finansējums ir ietverts bāzes izdevumu sastāvā;
 - ❖ **Finanšu ministrija nav veikusi visaptverošu izvērtējumu, vai valsts budžets tiek plānots saskaņā ar fiskālās politikas principiem,** turklāt nav sniegusi skaidrojumu vispārējam valdības sektoram par katra principa būtību. Tostarp Finanšu ministrija **nav skaidrojusi pašvaldībām fiskālās politikas principu saturu un mērķus un principu praktiskās piemērošanas iespējas,** tādēļ pašvaldību sapratne nav vienota un spējas piemērot fiskālās politikas principus praktiskajā budžeta plānošanā ir ierobežotas;
 - ❖ **Likumam par budžetu un finanšu vadību,** kas ir galvenais normatīvais akts budžeta plānošanas un izpildes jomā, **piemīt būtiski trūkumi,** piemēram, nav skaidri saprotams tā mērķis un aptverto jautājumu loks, lietotā terminoloģija nav korekta un konsekventa, trūkst būtisku terminu skaidrojumu, kā arī likums nesatur aktuālās pēdējo gadu prakses regulējumu. Kopš 1994.gada likumā ir izdarīti grozījumi jau 34 reizes, un uz tā pamata kopš tā pieņemšanas ir izdoti 446 normatīvie akti, no kuriem šobrīd spēkā ir 172. Grozījumi nav veikti tikai divos likuma pantos – 1.pantā, kas noteic, kas ir budžets un tā mērķis, un 4.pantā, kas noteic, ka saimnieciskais gads sākas 1.janvārī un beidzas 31.decembrī. Turklāt nav viennozīmīgi saprotama Likuma par budžetu un finanšu vadību un citu budžeta plānošanu regulējošo normatīvo aktu (piemēram, likuma “Par pašvaldībām” un likuma “Par pašvaldību budžetiem”) savstarpējā sasaiste, un procesu regulējošie normatīvie akti nav skaidri un viennozīmīgi saprotami visiem budžeta procesā iesaistītajiem;
 - ❖ **Finanšu ministrijai nav izdevies realizēt budžeta plānošanā un sagatavošanā, kā arī makroekonomiskajā prognozēšanā un finanšu uzskaitē izmantojamās Valsts finanšu informācijas sistēmas attīstību tādā apjomā, kā to paredzēja attiecīgā koncepcija.** Piemēram, budžeta plānošanas procesā pastāv atkārtota vienu un to pašu datu ievade dažādos formātos (*Excel*, SAP (FM)), kā arī ir smagnēja informācijas aprīte starp budžeta plānošanas procesā iesaistītajiem;
 - ❖ **Finanšu ministrija, sniedzot metodisko atbalstu budžeta plānošanā iesaistītajiem darbiniekiem, nenodrošina pietiekami plašu apmācību pieejamību,** kas paaugstinātu ne tikai ministriju, bet arī padotības iestāžu darbinieku profesionālās prasmes **budžeta plānošanas jomā.**

Budžeta resoru loma budžeta izstrādē

Revīzijā, vērtējot bāzes izdevumu un attīstības izdevumu noteikšanu, secinājām, ka **“augšupvērstajā” budžeta plānošanā**, kad tiek apkopoti budžeta resoru finansējuma pieprasījumi, **valda liels spiediens noturēt vai palielināt esošo valsts budžeta izdevumu apjomu.**

Budžeta izpildītāji **kūtri veic izmaiņas budžetos, kad tām ir norādītas racionālākas budžeta izlietošanas iespējas**, un šādu attieksmi atbalsta arī valdība. Skaidri iezīmējas valsts budžeta iestāžu vēlme saglabāt to finansējumu vismaz iepriekšējā līmenī vai vēl labāk – panākt finansējuma pieaugumu, nevērtējot, vai šāds līmenis ir objektīvi un pēc būtības pamatots.

Revīzijā konstatējām arī to, ka budžeta izpildītāji **neievēro informācijas atklātības principu**, piemēram:

- ❖ ministrijas, pretēji Likuma par budžetu un finanšu vadību prasībām, savlaicīgi nepublicē savās interneta vietnēs informāciju par tām piešķirto budžetu;
- ❖ pašvaldības, pretēji Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma prasībām, nepublicē visu informāciju par to kapitālsabiedrībām, un šīs prasības neievēro arī pašas kapitālsabiedrības.

Lai identificētu un objektīvāk novērtētu trūkumus budžeta plānošanas procesā, **šajā revīzijā lūdzām budžeta resoriem iejusties arī vērtētāju lomā**, tāpēc revīzijā veicām aptauju par budžeta resoru apmierinātību ar budžeta plānošanas procesu. Budžeta resori nereti **norādīja uz papildu slogu** gan valsts budžeta bāzes izdevumu saskaņošanas procesā manuālā darba dēļ, gan prioritāro pasākumu pieteikumu sagatavošanā tajā iesaistītā lielā darbinieku skaita dēļ. Turklāt gala rezultātā piešķirtā finansējuma apjoms tāpat ir būtiski mazāks par nepieciešamo. Ministrijas norādīja, ka līdzekļus izdotos izlietot saimnieciskāk, ja gada beigās atlikumi nebūtu jāatmaksā valsts budžetā – tas ļautu ekonomiskāk veikt iepirkumus.

Apkopojot iepriekš uzskaitītos trūkumus budžeta plānošanas procesā iesaistīto darbā, varam secināt, ka tajā trūkst būtiskākā elementa – **vienota mērķa apzināšanās katrā no procesā veicamajām darbībām.**

Visi procesā iesaistītie zina vienoto mērķi – sabalansēta un ilgtspējīga budžeta izstrāde un apstiprināšana –, tomēr ceļā uz to **šis vienotais mērķis sāk šķelties mazākos individuālos mērķos.**

Arī **sabiedrība**, kurai būtu jābūt iespējai aktīvi un pilnvērtīgi sekot valsts “maciņa” plānošanai, **saņem bieži vien nepilnīgu vai pārprotamu informāciju vai nesaņem to vispār.** Šādā informācijas vakuumā **ir iedzīvināta un tiek atbalstīta arī individuālo mērķu un “spēka spēles” atbalstošā ideja** – par labu ministru tiek dēvēts tāds, kuram izdevies “izsist” lielāku finansējumu nozarei. Un, apstiprinot likumu Saeimā, vienmēr iezīmējas kāda vājākā nozare, kurai pietrūcis spēka “aizstāvēt” nozares intereses.

Ilgtermiņa domāšanas deficīts

Vērtējot budžeta izstrādes procesu, revīzijā secinājām, ka **ir vairākas jomas, kurās skaidri iezīmējas ilgtermiņa domāšanas trūkums**. Viena no būtiskākajām jomām, kurā ir ļoti svarīgi paredzēt šī brīža lēmumu ietekmi uz valsts finanšu ilgtspēju, ir fiskālā jeb valsts naudas disciplīna. Tajā konstatējam šādus trūkumus:

- ❖ lai arī Latvijas vispārējās valdības parāda līmenis ir 40% no IKP un nesasniedz Māstrihtas kritērijā noteiktos 60%, **Finanšu ministrija nav veikusi ekonomiski pamatotu izvērtējumu par tieši Latvijai optimālo valsts parāda līmeni**, kas ilgtermiņā neuzliktu nepamatotu slogu sabiedrībai, ņemot vērā pesimistiskās demogrāfijas tendences;
- ❖ **vispārējās valdības parāda apjoms katru gadu pieaug**, jo valsts budžets katru gadu (revidējamā periodā) ir plānots ar deficītu, kura finansēšanai nepieciešams aizņemties finanšu tirgos. Vispārējās valdības **parāds 2016.gadā veido jau 10 miljardus euro, kas ir aptuveni 11 tūkst. euro uz katru ekonomiski aktīvo iedzīvotāju** un, salīdzinot ar 2012.gadu, vispārējās valdības parāds ir pieaudzis par 11%. Valsts parāds, kas veido 97% no vispārējās valdības parāda, tiek nevis samazināts, bet gan tiek pārfinansēta tā saistību daļa, kam iestājies termiņš, kā arī papildus tiek veikta aizņemšanās, lai segtu esošo budžeta deficītu. Nevērtējot iespēju atdot valsts parādu, bet paredzot tikai pārfinansēšanu un valsts parāda palielināšanu, lai finansētu deficītu, nav nodrošināta atbildīga un ilgtspējīga valsts fiskālā politika. Demogrāfiskajai situācijai pasliktinoties, vispārējās valdības **parāda slogs uz katru nodarbināto personu pieaugs** un pēc revidentu aplēsēm **2030.gadā tas pārsniegs 21 tūkst. euro uz nodarbināto personu**;
- ❖ **ar budžeta deficītu un attiecīgi ar vispārējā valdības parāda palielinājumu šobrīd tiek finansēti** izdevumi ne tikai valsts attīstībai, bet **arī ikdienas izdevumi**, kas ir negatīvi vērtējams, jo neliecina par ilgtspējīgu valsts finanšu vadību un pārkāpj Fiskālās disciplīnas likumā noteikto paaudžu savstarpējās atbildības principu;
- ❖ **Ministru kabinets un Finanšu ministrija nav ieviesuši vai ir tikai uzsākuši darbības rekomendāciju ieviešanā 48% no Fiskālās disciplīnas padomes sniegtajām 42 rekomendācijām** par nepieciešamajiem uzlabojumiem fiskālajā disciplīnā, piemēram, nav progresa attiecībā uz rekomendāciju par finansējuma sadales optimizāciju veselības aprūpes sistēmai, jo, kā norāda Fiskālās disciplīnas padome, lai gan finansējums tiks izmantots, lai uzlabotu sabiedrības veselības rādītājus, ir maz ticams, ka šiem pasākumiem būs pozitīva ietekme uz sistēmas efektivitāti un ilgtspēju. Tāpat Fiskālās disciplīnas padome 2014.gadā sniedza rekomendāciju par nepieciešamību plānot fiskālā nodrošinājuma rezervi, un, lai gan 2017.gads bijis pirmais, kad šāda rezerve ir izveidota, 2019.gadā tā atkal nav plānota. Situācija, kad netiek ņemta vērā lielākā daļa no fiskālo disciplīnu uzraugošās institūcijas rekomendācijām, liecina par Finanšu ministrijas, Ministru kabineta un Saeimas nepietiekamu izpratni par fiskālās disciplīnas ievērošanas svarīgumu, Fiskālās disciplīnas padomes lomu un tās rekomendāciju ietekmi uz valsts finanšu ilgtspēju;
- ❖ Revīzijā vērtējam arī budžeta plānošanas procesā pieņemto lēmumu atbilstību fiskālās politikas principiem un secinājām, ka **Finanšu ministrija budžeta plānošanā tikai daļēji ievēro fiskālās politikas principus**. Ņemot vērā, ka valsts budžets netiek plānots ar pārpalikumu, Ministru kabinetam netiek dota iespēja lemt, vai šo pārpalikumu novirzīt ilgtermiņa stabilizācijas rezerves izveidei, vai veicināt valsts parāda atmaksu, attiecīgi samazinot vispārējā valdības parāda slogu

nākamajām paaudzēm. Vērtējot pašvaldību budžetu atbilstību fiskālās politikas principiem, secinājām, ka tie tiek ievēroti daļēji un ir nepieciešams Finanšu ministrijas skaidrojums par principu būtību un praktiskās piemērošanas iespējām budžeta sagatavošanā.

- ❖ analizējot fiskālo risku vadību, kas ir samērā jauns process un ir svarīgs piesardzīgas budžeta plānošanas nodrošināšanai, secinājām, ka, neraugoties uz Fiskālo risku deklarācijā iekļautajiem būtiskiem valsts finanšu ilgtspējas riskiem, ir **apšaubāmi vairāki Finanšu ministrijas pieņēmumi, nosakot fiskālā nodrošinājuma rezerves apmēru**. Finanšu ministrija nav skaidrojusi, kādā periodā ir jāvērtē simetriskuma principa piemērojamība fiskālajiem riskiem, kuri pēc būtības ir simetriski.

Tā kā budžets ir līdzeklis valsts politikas realizācijai ar finansiālām metodēm, **svaīgi, ka valdība spēj valsts attīstību plānot ilgtermiņā** un tās darbs ir vērsts un budžets tiek plānots Saeimas apstiprināto valsts attīstības mērķu sasniegšanai. Diemžēl revīzijā **konstatējām, ka budžeta izstrādes process un dokumenti nesniedz pārlicību, ka budžets tiek gatavots tā, lai sasniegtu ilgtermiņa un vidēja termiņa valsts attīstības mērķus**, jo:

- ❖ **nevienu budžeta izstrādes posmā netiek vērtēts** un Saeimai netiek sniegta informācija, **vai un kādā pakāpē kopumā ar gadskārtējo un vidēja termiņa budžetu ir plānots sasniegt attīstības plānošanas dokumentos** (piemēram, Nacionālajā attīstības plānā) **noteiktos mērķus**. Turklāt hierarhiski augstāko attīstības plānošanas dokumentu ieviešanas uzraudzības informācijai nav praktiskas ietekmes uz budžeta plānošanas procesu un līdzekļu sadali. Piemēram, 2015.gadā sagatavotajā Nacionālā attīstības plāna ieviešanas uzraudzības ziņojumā nav informācijas par Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģijas un Nacionālā attīstības plāna ieviešanai izlietotajiem finanšu līdzekļiem. Tas neļauj salīdzināt attīstības virzienos ieguldītos līdzekļus un vērtēt to izlietošanas efektivitāti, t.i., kādā mērā ieguldītie līdzekļi ir veicinājuši mērķu sasniegšanu;
- ❖ **Ministru kabinets**, plānojot savu darbu, aktuālajā valdības rīcības plānā **ir iekļāvis tikai 55% no Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģijas mērītajiem indikatoriem** un aptuveni **68% no Nacionālā attīstības plāna indikatoriem**;
- ❖ kā jau norādīts iepriekš Finanšu ministrija organizē budžeta izstrādi tā, ka vēl arvien **attīstības un budžeta plānošanas sistēmas pastāv katra pati par sevi** un, tikai gatavojot gadskārtējā valsts budžeta paskaidrojumus, šīs sistēmas tiek formāli sasaistītas, kad jau saplānotajam budžetam tiek piemeklēti piemērotākie mērķi un rezultatīvie rādītāji no ministriju darbībai apstiprinātajiem attīstības plānošanas dokumentiem;
- ❖ ministrijas kā nozaru politiku plānotājas un īstenotājas ne vienmēr apzinās ilgtermiņa plānošanas nozīmi kopsakarā ar budžeta plānošanu un, **izstrādājot politikas plānošanas dokumentus, ministrijas ne vienmēr raksturo pieejamo un papildus nepieciešamo finansējumu** vai arī tas tiek darīts vienkāršotā formā – ceturtdaļā politikas plānošanas dokumentu, kas apstiprināti, sākot ar 2015.gadu, nav detalizēti raksturots pieejamais un nepieciešamais finansējums. Tas liecina, ka ministrijas neredz jēgu šādu informācijai, jo nav izveidota sistēma, kur sagatavotā informācija par pieejamo un papildus nepieciešamo finansējumu secīgi tiktu izmantota tālāku lēmumu pieņemšanai. Piemēram, ja šāda informācija kopā ar veicamajiem uzdevumiem un pasākumiem tiktu apkopota institūcijas darbības stratēģijā, tas būtu loģisks pamatojums papildu līdzekļu pieprasīšanai budžeta izstrādes laikā;
- ❖ Ministru kabineta noteikumos Nr.867 paredzētā **iespeja veikt budžeta bāzes izdevumu optimizāciju**, ja tie nenodrošina valstī noteiktos fiskālos nosacījumus, **tiek izmantota formāli un bez ilgtermiņa redzējuma**. Piemēram, **pēc 2016.gada 3% izdevumu optimizācijas, budžeta**

izpildes laikā tie pilnībā vai daļēji atjaunoti, veicot apropriāciju pārdales starp budžeta programmām, un arī nākamā gada budžetā optimizētie izdevumi tiek atgriezti iepriekšējā līmenī.

Lai gan **ilgtermiņa domāšanas deficīts** vēl tik nesenā pagātnē **jau parādīja tā postošās sekas**, kuras izjutām kā finanšu krīzi, tomēr, apkopojot iepriekš minētos trūkumus, **šķiet, ka esam par to aizmirsuši**.

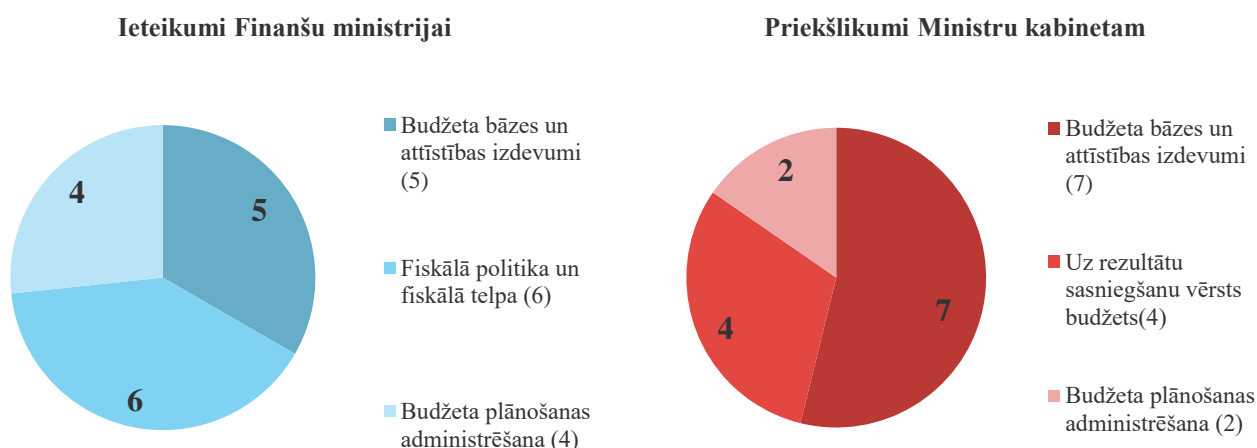
Dzīvošana šodienā, kad nākotne ir kas tāls un netverams, nav un nevar būt atbildīga attieksme pret valsts iedzīvotājiem un nākamajām paaudzēm.

Vienoti un skaidri mērķi, darbs šo mērķu sasniegšanai, atbildīgi plānojot valsts “maciņu”, **reālistiskas prognozes un fiskālā disciplinētība** – šie ir **būtiskākie priekšnosacījumi**, lai valsts turpinātu attīstīties ilgtermiņā.

Tāpēc ceram, ka revīzijā sniegtie ieteikumi palīdzēs akcentēt ilgtermiņa domāšanas nozīmi budžeta plānošanā un budžeta plānošanā iesaistītie arī pēc revīzijas noslēguma periodiski mēģinās novērtēt, cik ļoti līdzināties etalonam – OECD budžeta pārvaldības vadlīnijās noteiktajiem pamatprincipiem.

Būtiskākie ieteikumi

Pamatojoties uz lietderības revīzijas secinājumiem, Finanšu ministrijai kā atbildīgajai par Ietvara likumprojekta un Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta izstrādāšanu ir sniegti **15** ieteikumi, un Ministru kabinetam, kas nosaka budžeta plānošanas regulējumu un ir atbildīgs par Ietvara likumprojekta un Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta iesniegšanu Saeimā, ir sniegti **13** priekšlikumi. Ieteikumi un priekšlikumi ir sadalīti pa problēmu jomām:

Lai uzlabotu valsts budžeta kvalitāti un veicinātu budžeta izstrādes procesa atbilstību labās prakses principiem, aicinām Finanšu ministriju veikt vairākus uzlabojumus, piemēram, uzlabot vai pārstrādāt Likumu par budžetu un finanšu vadību, lai tas secīgi un skaidri aprakstītu galvenos kopbudžeta plānošanas procesus atbilstoši aktuālajai praksei. Lai nodrošinātu skaidru, vienotu un pilnīgu pieeju bāzes izdevumu un maksimālo izdevumu kopējā apjoma noteikšanā, aicinām Finanšu ministriju pilnveidot normatīvajos aktos noteikto kārtību, tai skaitā, paredzot bāzes izdevumu elastības rīkus, piemēram, inflācija/deflācija, izmaiņas atlīdzības izdevumos sakarā ar minimālās algas palielināšanu, izmaiņas nodokļos, klientu skaita pieaugums utt. Tāpat aicinām Finanšu ministriju korekti apzināt, kādas ir valstī veiktās publiskās investīcijas, lai Saeimai un sabiedrībai tiktu sniegta pilnīga un patiesa informācija.

Lai mazinātu valsts finanšu ilgtermiņa risku iestāšanos un nodrošinātu atbildīgu fiskālo politiku, aicinām Finanšu ministriju izvērtēt un noteikt specifisku, Latvijai optimāli uzturamu valsts parāda līmeni, pilnveidot fiskālo risku pārvaldību, paredzēt fiskālā nodrošinājuma rezervi katru gadu, kā arī veikt pasākumus, lai atklātu informāciju par Fiskālās disciplīnas likumā paredzēto fiskālās politikas principu ievērošanu.

Pēc revīzijas Valsts kontrole vērsīsies Ministru kabinetā ar priekšlikumiem jomās, kurās nepieciešams būtisks valdības atbalsts un vairāku vai visu ministriju iesaiste. Viens no priekšlikumiem ir nodrošināt caurskatāmību un atklātību koalīcijas budžeta darba grupas iesaistei budžeta izstrādes procesā. Arī publisko investīciju pārvaldības sistēmas ieviešana, kur būtu atbilstoša institucionāla kapacitāte plānot, novērtēt, prioritizēt, koordinēt un uzraudzīt lielus kapitālieguldījumu projektus, ir joma, kurā nepieciešama būtiska Ministru kabineta iesaiste. Turklāt ir svarīgi izstrādāt plānu, kā valsts patstāvīgi finansēs publiskās

investīcijas arī situācijā, kad ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļi mazināsies vai apsīks. Tā kā vēl arvien turpinās darbs pie 2014.gada Valsts kontroles Saimnieciskā gada pārskata revīzijā sniegtā ieteikuma par attīstības plānošanas sistēmas sasaisti ar budžeta plānošanu ieviešanas, aicināsim Ministru kabinetu nodrošināt, ka nacionālie vidēja termiņa sasniedzamie mērķi ir sākuma punkts valdības deklarācijai, valdības rīcības plānam, budžeta plānošanai un rezultātu informācija ir daļa no budžeta procesa.

Pēc revīzijas Valsts kontrole vērsīs arī Saeimas uzmanību uz labas budžeta pārvaldības principiem un aicinās ieviest un ievērot kārtību, kādā tiek izvērtēti un prioritizēti papildu līdzekļu (“deputātu kvotu”) pieprasījumi budžeta izskatīšanas un apstiprināšanas procesā Saeimā. Tāpat vērsīsim Saeimas uzmanību uz tās tiesībām pieprasīt kvalitatīvu lēmumu pieņemšanai nepieciešamo informāciju par budžetu.

Šīs revīzijas rezultātā sniegto ieteikumu ieviešana visdrīzāk neradīs tūlītējus finansiālus uzlabojumus, tomēr esam pārliecināti, ka, novēršot konstatētās problēmas un sasniedzot ieteikumu mērķus, tiks nodrošināts caurskatāms un atklāts budžeta plānošanas process, tiks mazināti valsts finanšu ilgtspējas riski un budžets būs līdzeklis valsts politikas realizācijai un nacionālo mērķu sasniegšanai.
